

POČIATKY STREDODUNAJSKEJ MOHYLOVEJ KULTÚRY NA SLOVENSKU

JURAJ BARTÍK

V novších súborných prácach o dobe bronzovej na území Slovenska sa stretávame s kritickými zmienkami o nedostatočnom stupni poznania stredodunajskej mohylovej kultúry (ďalej SMK). Zdôvodnené sú chýbajúcou výskumnou činnosťou a z nej vyplývajúcou chudobnou materiálovou základňou (Točík 1978, 75, Oždáni 1989, 144, Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 60). Možno len súhlasiť, že vopred naplánované výskumné aktivity SMK obchádzali, snád' s výnimkou mohylníkov v Smoleniciach a Bukovej. Jej nálezový fond však napriek tomu, zásluhou akcií menšieho rozsahu, často záchranného charakteru od šesťdesiatich rokov narastal. Dokladom toho sú príspevky prinášajúce dôležitý nový materiál (Pichlerová 1966, 57; 1976, 5, Plachá – Furmánek 1975, 55, Studeníková 1978, 9, Dušek 1980, 341). Nálezy z niektorých lokalít (Buková, Abrahám – Záhrada Kašovcov, Sládkovičovo) nevzbudili záujem, ktorý by vyústil do publikácie.

Menej sa dajú akceptovať hodnotenia o údajne veľmi nedostatočnej, či stagnujúcej úrovni teoretického bádania (Oždáni 1989, 144; Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 60). V rozpore s kritikou sú štyri súborné spracovania mohylových kultúr i SMK zvlášť, predložené v priebehu 24 rokov. Žiaľ tri z nich, diplomové práce M. Pichlerovej (1956), D. Gašaja (1975) a kandidátska dizertácia A. Točíka (citované podľa Lichardus – Vladár 1998, 241–243) ostali v rukopise. Rovnaký osud postihol aj katalógovú časť kandidátskej dizertácie O. Oždániho (1980), v ktorej sú zachytené všetky dovtedy známe lokality. Ak je dôvod na kritiku, zaslúžila by si ju skôr „stagnácia publikovania“ dosiahnutých výsledkov. Jednou zo sledovaných, avšak nedoriešených otázok je identifikácia najstarších nálezov SMK.

V doterajšom bádani sa na Slovensku stretávame s dvomi pokusmi o vertikálne rozdelenie jej nálezového fondu.

Na starší stupeň kultúry, známy zo sídliska vo Veselom a na mladší, z mohylníkov v Bukovej a Smoleniciach, ako aj z keramického depotu v Zohore rozdelili nálezy SMK A. Točík a J. Vladár (1971, 397, Točík 1978, 77).

Pri príležitosti spracovania bronzovej industrie rozdelila M. Novotná vývin SMK na Slovensku do stupňov Smolenice, Maisbirbaum – Zohor a Blučina – Kopčany (Novotná 1980, 6–7, Abb. 1).

Na definovanie vertikálnych stupňov sú v oboch systémoch použité nasledujúce súbory nálezov zo Slovenska:

- Hromadný nález keramiky zo Zohora. 51 úplných a neúplných nádob z náhodného nález na polohe Pobrežské dzíle zaradil J. Eisner do „stupňa C podľa P. Reineckeho“ a funkčne priradil k „skladom keramiky SMK“ (Eisner 1940, 180). Od včlenenia zohorského depotu do stupňovitého delenia SMK v Rakúsku, stupeň Maisbirbaum – Zohor – Kronstorf (Pittioni 1954, 376) zaujal stabilné miesto v používanej terminológii.
- Hromadný nález keramiky z Kopčian. 17 úplných nádob a praslen z jamy v polohe Na pískoch patrí tiež do kategórie keramických depotov (Pichlerová 1966, 57). Snaha o vyčlenenie nálezového celku, ktorý by analogicky ako na Morave Blučina zastupoval na západnom Slovensku mohylovo-velatický stupeň, vyústila v zavedení termínu Blučina – Kopčany (Paulík 1972, 2). Výber Kopčian nie

je prijímaný bez výhrad, pretože súbor má oproti nálezom z Blučiny archaickejší charakter, bez výrazného podielu velatickej kultúry a nie je s nimi asi časovo úplne rovnocenný (Říhovský 1982, 33).

● Hrobové nálezy zo Smoleníc. Na polohách Durchplatz, Záhumenice a Na panskom v rokoch 1972 – 1973 odkryli 15 mohylových násypov a ich zvyškov. V mohylách sa podarilo identifikovať 25 kostrových, 19 žiarových urnových a 7 žiarových jamkových hrobov (Dušek 1980, 341). Na totožných miestach preskúmal N. Sándorfi na konci 19. storočia 18 hrobov, z nich sedem kostrových a jeden žiarový obsahovali nálezy SMK (Sándorfi 1896, 109).

Kovový inventár a keramika z hrobov patria podľa M. Novotnej stupňom Smolenice, Maisbirbaum – Zohor, Strachotín – Velké Hostěrádky a Blučina – Kopčany (Novotná 1999, 245–246). Podľa J. Lichardusa a J. Vladára „Reineckeho stupňa B (s ihlicami s prederaveným krčkom) a dvom fázam pochovávaní v stupni C“ (Lichardus – Vladár 1998, 285).

● Sídliisko SMK vo Veselom. Počas štyroch výskumných sezón identifikovali na vyvýšenine Hradisko-Podzámske 18 sídliskových jám a početné nálezy z vrstvy. Väčšina materiálu pochádza z mladšieho a neskorého stupňa SMK (Bartík 1996, 189).

● Nálezy z mohylníku v Bukovej. Informatívna forma publikovania (Točík – Vladár 1971, obr. 24: 9, 29: 9–11, Točík 1978, 77) neumožňuje zaujať stanovisko k ich uvádzanej časovej súčasnosti so Smolenicami a Zohorom.

Pre obdobie medzi koncom staršej a začiatkom mladšej doby bronzovej sú v oblasti stredného Podunajska používané viaceré, v počte a náplni stupňov nie identické chronologické systémy. V ďalšom texte sa budeme pridržať stupňovitého delenia uvedeného v prácach J. Říhovského, ktorý vychádzajúc z klasického diela K. Willvonsedera a terminológie R. Pittionho rozdelil „Dobu mohylovú“ (myslí sa tým predovšetkým SMK) na 5 stupňov: Starší (Mistelbach – Regelsbrunn), stredný (Pitten – Sieding), mladý (Maisbirbaum – Zohor), neskorý (Strachotín – Velké Hostěrádky) a prechodný, mohylovo-velatický (Blučina – Kopčany). Posledný sa prekrýva s počiatkom popolnicových polí (Říhovský 1979, 4, 1982, 13, 89). K oprávnenosti a náplni Říhovského neskorého stupňa sa vyskytli námietky (Benkovsky-Pivovarová 1985, 87) a niektorí bádatelia sa pridŕžajú štyroch stupňov (Stuchlík 1990, 479). Pre nasledujúce chronologické fixovanie najstarších nálezov SMK zo Slovenska, pri ktorom sa z bronzovej industrie obmedzíme temer výlučne na ihlice, však Říhovské delenie vyhovuje.

I keď nie všetky nálezy zo Smoleníc a z Veselého možno presne zaradiť do Říhovského mohylových stupňov niet pochyb, že ako celok patria lokality Smolenice, Veselé, Zohor a Kopčany do časového úseku od stredného po prechodný mohylovo-velatický stupeň. Doterajšie návrhy vertikálneho delenia nálezov od A. Točíka a J. Vladára, ako aj M. Novotnej teda v žiadnom prípade nezahŕňajú predchádzajúci starší stupeň. Neuspokojivý stav poznania najstarších nálezov SMK na Slovensku sa odrazil v dvojakom prístupe k zodpovedaniu otázky o jej počiatkoch:

– Po kritickom vyhodnotení dostupného materiálu bádatelia väčšinou konštatovali, že najstaršie nálezy SMK chýbajú. Logickým záverom boli úvahy, že na územie Slovenska sa rozšírila úplne rozvinutá kultúra až v stupni B2 podľa K. Willvonsedera (Pichlerová 1956, 78), BB2 (Gašaj 1975, 62), BB2/C1 (Ožďani 1989, 145). Skeptický názor na existenciu staršieho stupňa našiel oporu aj v doloženom prežívaní maďarovskej kultúry do strednej doby bronzovej (Benkovsky-Pivovarová 1976, 342). Keďže v stupni BB1 sídlili na území západného Slovenska jej nositelia, nebola pravdepodobná samostatná SMK v rovnakom priestore a čase (Stuchlík 1990, 469). Chýbanie nálezov vyústilo dokonca do úvahy o hiáte osídlenia medzi zánikom maďarovskej kultúry a príchodom nositeľov SMK z južnej Moravy (Novotná 1999, 242).

– S iným prístupom, ktorý nepochybne poníma SMK na Slovensku predovšetkým ako súčasť kultúry presahujúcej súčasné hranice, sa stretáme v prehľadných syntézach. Vychádzajúc zo stavu bádania v susedných krajinách, v Rakúsku a na Morave, sa v teoretickej rovine so SMK na západnom Slovensku počíta už v najstaršom stupni strednej doby bronzovej (BB1) (Furmánek – Veliačik 1980, 166, Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 62).

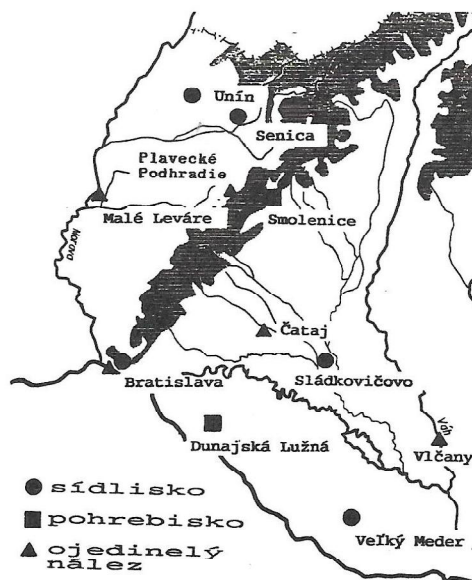
Kým s nadregionálnym prístupom treba súhlasiť, doterajšie pokusy o identifikáciu samotných nálezov nie sú vždy presvedčivé:

- Úvahy o časovom zaradení osídlenia SMK vo Veselom na začiatok strednej bronzovej doby vyvolala v priestore Karpatskej kotliny výnimočná situácia, keď sa na ploche opevnenej osady zo staršej doby bronzovej usídlili nositelia mohylovej kultúry. Vo viacerých sídliskových jamách SMK sa našla keramika maďarovskej kultúry, nechýbajú ani črepy a nádoby SMK v maďarovských objektoch. Spoločný výskyt viedol k úvahám o vzájomných vzťahoch či kontinuite obidvoch kultúr. Pri nich zaujíma osobitné postavenie tzv. „Jama 30S“, s nálezmi maďarovskej keramiky spolu s nádobami SMK, ako aj s variantou bronzovej kosákovej ihlice (Hänsel 1968, 157; Benkovská-Pivovarová 1972, 292; 1984, 34, Benkovsky-Pivovarová 1976, 359, Abb.10, Lichardus – Vladár 1998, 286–287).

Vyhodnotenie nálezov SMK z polohy Hradisko-Podzámske vo Veselom nepotvrdilo zaradenie lokality do staršieho stupňa. Výskyt keramiky SMK v sídliskových jamách maďarovskej kultúry sa dá vysvetliť ich dodatočným porušením, čo dokladajú aj opakované superpozície pozorované počas výskumov. Prímes črepov maďarovskej (v porovnateľnom počte aj badenskej!) kultúry v jamách SMK je prirodzeným dôsledkom ich zaľbenia do staršej sídliskovej vrstvy. Rovnaký skeptický postoj sa týka Jamy 30S – nedoskúmaného žľabu s eneolitickými i maďarovskými nálezmi. Ako vyplýva z dostupnej dokumentácie, do jeho výplne boli zaľbené jamy 28S, 32S a 34S, patriace SMK.

Za rozhodujúcu skutočnosť pre časové zaradenie mohylovej osídlenia na lokalite považujeme datovanie všetkých početnejších súborov keramiky z jam SMK, ako aj ihlice s pečatidlovou hlaviceou, do mladého a neskorého stupňa SMK. Úvahy o zaradení stredobronzového osídlenia vo Veselom do staršieho stupňa SMK nemajú v súčasnosti oporu v nálezoch (Bartík 1996, 213, 215).

- V súvislosti s územným rozšírením SMK je uvádzaný hromadný nález bronzov kosziderského horizontu z Dunajskej Stredy, kosáková ihlica zo Senca a dva terčovité závesky z Devínskej Novej Vsi (Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 62, Abb. 25: 1, 15, 17, 23). Považujeme za problematické priradovať k SMK ojedinelé bronzové predmety alebo depot kosziderského horizontu len z toho dôvodu, že pochádzajú z územia jej rozšírenia. Práve tak môžu patriť aj maďarovskej kultúre alebo polykultúrnej skupine nálezov označovanej ako skupina Dolný Peter (Novotná 1998, 169, 172).

Obr. 1. Lokality zo staršieho a stredného stupňa stredodunajskej mohylovej kultúry

- Možnosť identifikácie nálezov zo staršieho stupňa SMK na Slovensku priniesol výskum dominantnej polohy opevnenej tromi pásmi valov v Uníne. Z plochy akropoly a predhradia pochádza početná keramika SMK, spomínané sú aj bronzové ozdoby, srdcovitý závesok a ihlica s pečatidlovou hlavicou. Autorka výskumu predpokladá, že na Zámčisku „svedčí stratigrafia o existencii niekoľkých horizontov osídlenia, od maďarovskej kultúry až po klasický mohylový horizont“ (Studeníková 1981, 278; 1982, 270; 1983, 233).

O situácii na lokalite, nepochybne najvýznamnejšej pre poznanie počiatkov SMK v oblasti Záhoria sme zatiaľ informovaní len z predbežných správ. Bez dokumentovania materiálov a bez prezentácie nálezových situácií k nim nemôžeme zaujať stanovisko.

Nové datovateľné nálezy

V doterajšom bádani sa pri chronologických úvahách uprednostňovali uzavreté nálezové celky, teda predovšetkým hroby a hromadné nálezy keramiky. Z hľadiska identifikácie nálezov zo staršieho stupňa SMK na západnom Slovensku sú dôležité súbory z dvoch sídliskových lokalít.

Senica (okr. Senica)¹

V roku 1989 sledoval stály spolupracovník Záhorského múzea v Skalici, MUDr. A. Nečas výstavbu v polohe Sotina, už skôr známej ako lokalita velatickej kultúry. Z výkopu pre inžinierske siete vybral päť rekonštruovateľných nádob, štyri črepy a bronzovú ihlicu.

Keramika pozostáva zo šálok, troch s lomom na výduti (obr. 2: 1–3) a štvrtej lievikovitého tvaru (obr. 2: 7). Z drobnej amfory sa zachoval len fragment z rozhrania hrdla a výdute (obr. 2: 5). Pre SMK charakteristickú misu zastupuje črep s vnútorne odsadeným okrajom (obr. 2: 10), ďalší rekonštruovateľný tvar je z vonkajšej strany pri dne zdobený otlakami prstov (obr. 2: 9). Úžitková keramika pozostáva z hrnca s polooblúkovitým výčnelkom (obr. 2: 8). Zo zásobnice vakovitého tvaru s uchom na okraji pochádza fragment zdobený zvislým prstovaním a horizontálnym pretláčaným pásikom (obr. 2: 4).

Najvýznamnejším zachráneným nálezom je bronzová ihlica.

Ihlica

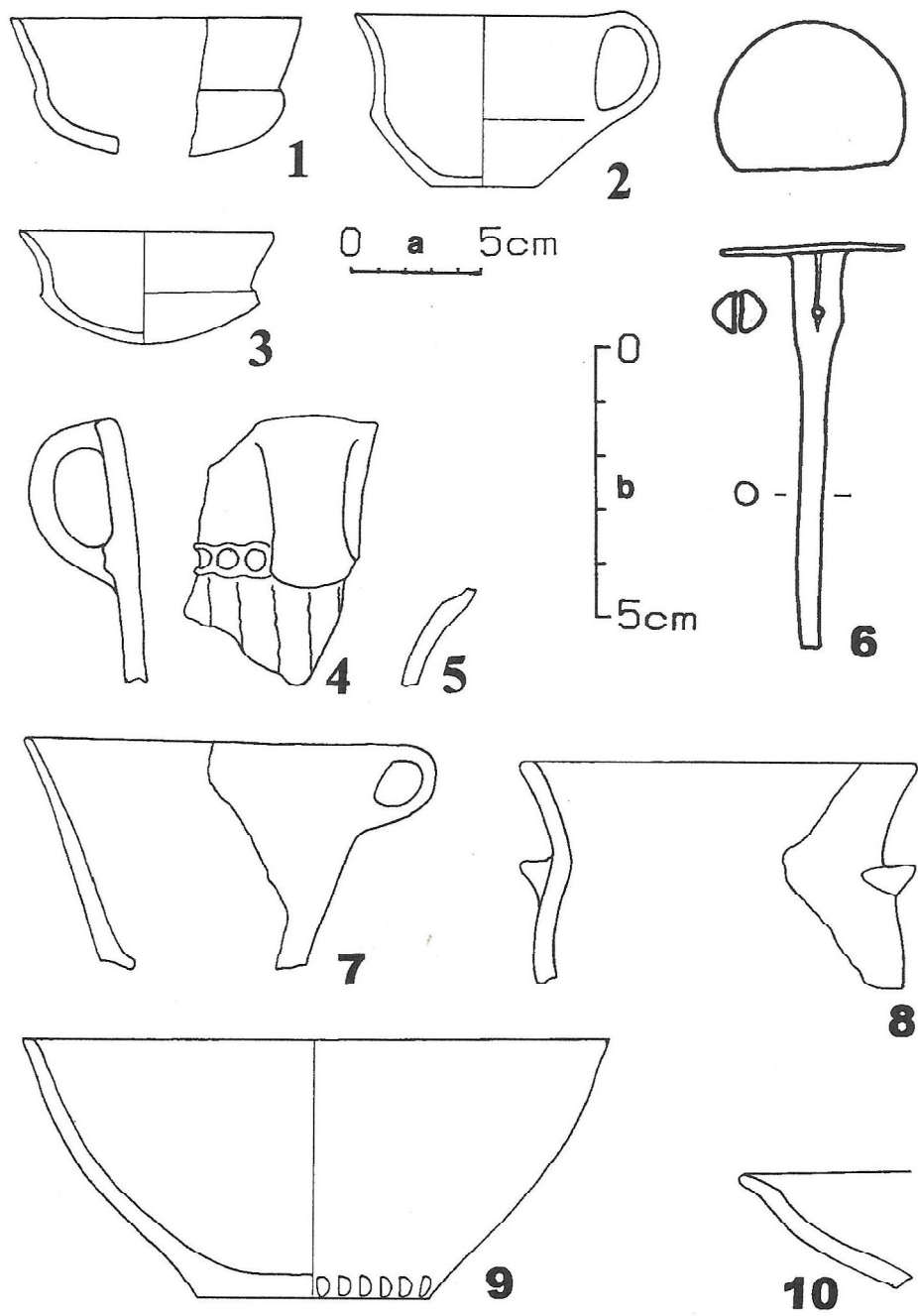
s plochou, poškodenou kotúčovitou hlavicou. Krátky, rozšírený krčok kosoštvorcového prierezu má na dvoch hranách zvyšky švov po odlievaní. Krčok opatrený otvorom prechádza do ihly kruhového prierezu. Spodná časť ihlice je odložená. Povrch bez výzdoby pokrýva svetlozelená patina. Dĺžka 75 mm, priemer hlavice 35 mm (obr. 2: 6).

Sládkovičovo (okr. Galanta)²

V rokoch 1966 a 1967 bol pri budovaní telesa cesty v Sládkovičove odhumusovaný rozsiahly priestor na polohe Nové Diely. Záchranný výskum Archeologického ústavu SAV v Nitre sa sústredil na skúmanie pohrebiska zo staršej doby bronzovej (Točík 1979, 180–194), pohrebiska z doby rímskej a hrobov z 10 – 11. storočia. Zachránili sa aj sídliskové pamiatky z eneolitu (Vladár 1969, 97), zo strednej doby bronzovej, z doby laténskej a stredoveku. Zachované nálezy SMK z lokality pochádzajú z piatich sídliskových objektov a z vrstvy. Podľa krátkej zmienky A. Točíka, išlo o „súvislú kultúrnu vrstvu SMK, na ktorú nadväzovala polooblúková priekopa široká asi 250 cm a hlboká 80–100 cm“ (Točík 1976).

Plány a fotografická dokumentácia vrstvy nie sú súčasťou nálezovej správy. Len na základe kusých poznámok sa dá usudzovať, že údajnú vrstvu zachytili a odkrývali asi v priebehu 14 m. Z uvedeného úseku pochádzajú keramické nálezy a skupina bronzových ihlíc. Keramika, ktorá vzbudzuje dojem výberu, pozostáva z vyše 800 hrubostenných i tenkostenných črepov patriacich rôznym stupňom SMK. Niektoré nesú znaky prechodu k staršiemu stupňu popolnicových polí dva črepy patria germánskej osídleniu. Z lokality, ani z blízkeho okolia nepochádza žiadna sídlisková keramika maďarovskej kultúry.³

Osídlenie SMK zo Sládkovičova-Nových Dielov je v štádiu spracovávania, preto predkladáme len vybrané nálezy z vrstvy.

Obr. 2. Senica-Sotina. Mierka a: 1-5, 7-10, mierka b: 6

V keramike je zastúpený úplný sortiment nádob: džbány (obr. 3: 1–3), šálky (obr. 3: 4–7, 5: 2), amfory (obr. 3: 8–10, 4: 1–5), misy (obr. 3: 11,13; 4: 6; 5: 1,3), hrnce (obr. 5: 4–6) a zásobnice (obr. 5: 7–8). K mimoriadnym tvarom patrí cedidlová nádoba (obr.3: 12), podstavec na nôžkach (obr. 5: 10), vaničkovité nádoby (obr. 3: 14) i fragmenty z vonkajších plášťov pyraunov (obr. 5: 9, 11).

Osobitnú pozornosť si zasluhuje skupina štyroch bronzových ihlíc.

Ihlica

s plochou terčovitou hlavicou a s nízko zvlnenou ihlou štvorhranného prierezu. Mierne rozšírený krčok je opatrený horizontálnym otvorom. Povrch po odliatí neopracovaný, zachovali sa odlievacie švy a nerovnosti. Hrot ihlice odlomenný. Predmet pokrýva tmavozelená patina. Dĺžka 152 mm. Priemer hlavice 18–20 mm (obr.6: 1).

Ihlica

s pečatidlovou, na okraji vrúbkovanou hlavicou. Krčok na ihle kruhového prierezu mierne rozšírený, opatrený horizontálnym otvorom. Otvor je lemovaný dvomi pásmi horizontálnych rytých špirálovitých línií. Pod spodným pásmom výzdoba ryhami v tvare V, ohraničenými horizontálnymi líniami. Povrch pokrýva tmavozelená patina. Dĺžka 198 mm. Priemer hlavice 13 mm (obr. 6: 3).

Ihlica

s jednoduchou pečatidlovou hlavicou. Ihla okrúhleho prierezu druhotne ohnutá a zlomená. Krčok je pod hlavicou zdobený šesťnásobným horizontálnym ryhovaním a radom šikmých vrypov, ihla v hornej časti mierne rozšírená, zdobená deviatimi ryhami ohraničenými dvomi radmi šikmých vrypov. Povrch pokrýva tmavozelená patina. Dĺžka 236 mm. Priemer hlavice 12 mm (obr. 6: 4).

Ihlica

s profilovanou pečatidlovou hlavicou. Krčok je pod hlavicou zdobený päťnásobným vrúbkovaním. Ihla okrúhleho prierezu v hornej časti rozšírená, zdobená dvanástimi ostro profilovanými vrúbkami kombinovanými s tromi radmi šikmých vrypov. Povrch pokrýva tmavozelená patina. Dĺžka 211 mm. Priemer hlavice 15 mm (obr. 6: 5).

Na lokalite našli aj ďalšiu ihlicu zo strednej doby bronzovej.

Ihlica

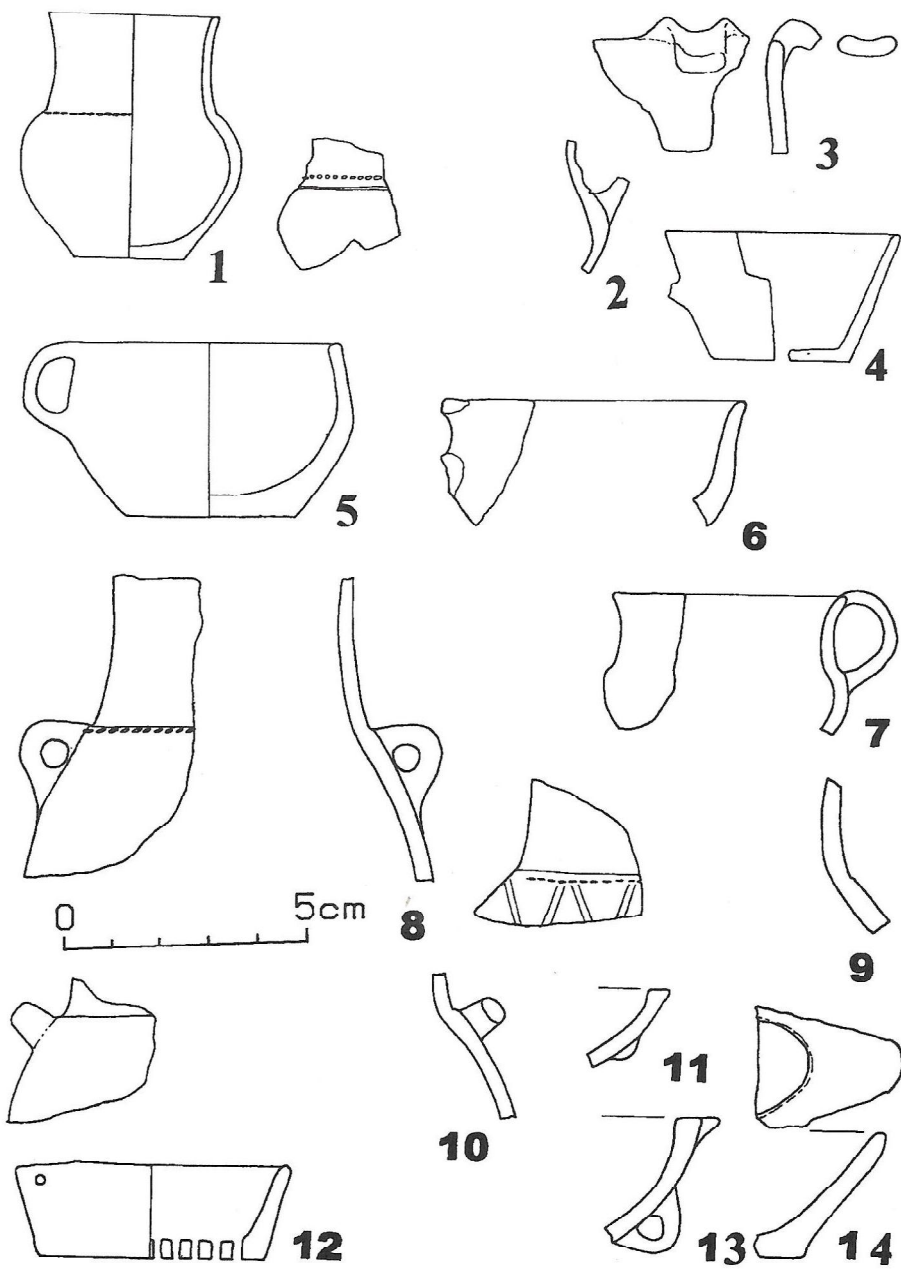
s plochou, trúbkovitou hlavicou a ihlou s prierezom štvorca so zaoblenými hranami. Krčok rozšírený, vodorovne prederavený. Otvor zdobený romboidným rytým dekorom a ohraničený horizontálnymi, špirálovitými rytými líniami. Povrch pokrýva tmavozelená patina. Dĺžka 94 mm. Priemer hlavice 13 mm (obr. 6: 2).

Podľa odborného denníka z výskumu (autor J. Rajček), patrí ihlica s otvorom v krčku spolu s ďalšou ihlicou s vázičkovitou hlavicou a hlinenou nádobou k inventáru hrobu č. 13/66 z úněticko-maďarovského pohrebiska. Plán, ani popis hrobu nie sú súčasťou nálezovej správy, jediný údaj upozorňuje na jeho porušenie (Točík 1976).

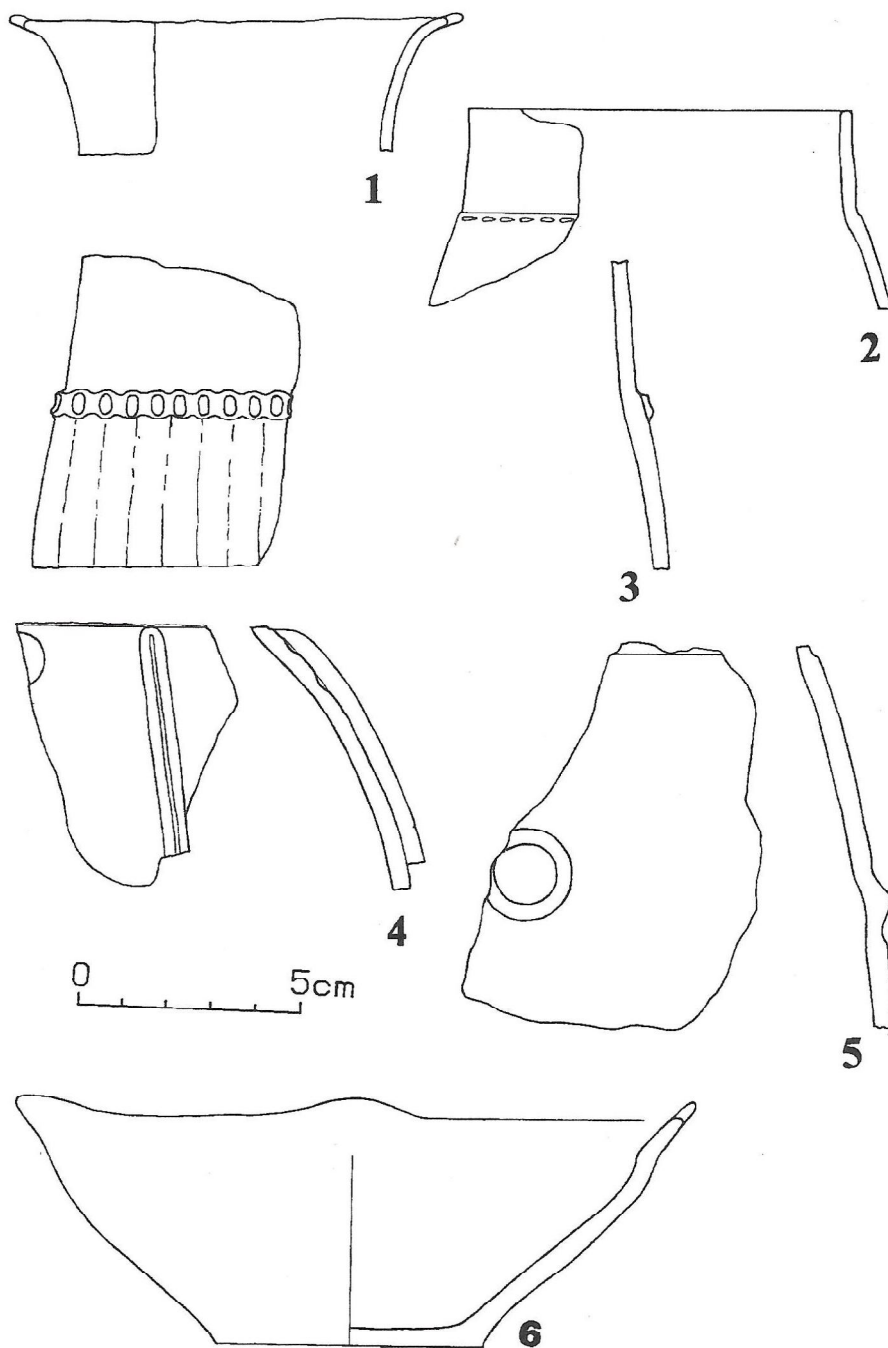
Súčasnosť archaického „úněticko-maďarovského“ džbánu, ihlice zo strednej doby bronzovej a ihlice popolnicových polí nepripadá vôbec do úvahy. Nesúrodosť inventáru viedla pri publikácii hrobu č. 13/66 k vynechaniu obidvoch uvedených ihlíc (Točík 1979, 183). Pretože z dostupných údajov vyplýva, že sídliskové objekty SMK zasahovali na plochu úněticko-maďarovského pohrebiska, priradujeme ihlicu s otvorom v krčku k osídleniu SMK.

Nálezy zo staršieho stupňa SMK na Slovensku

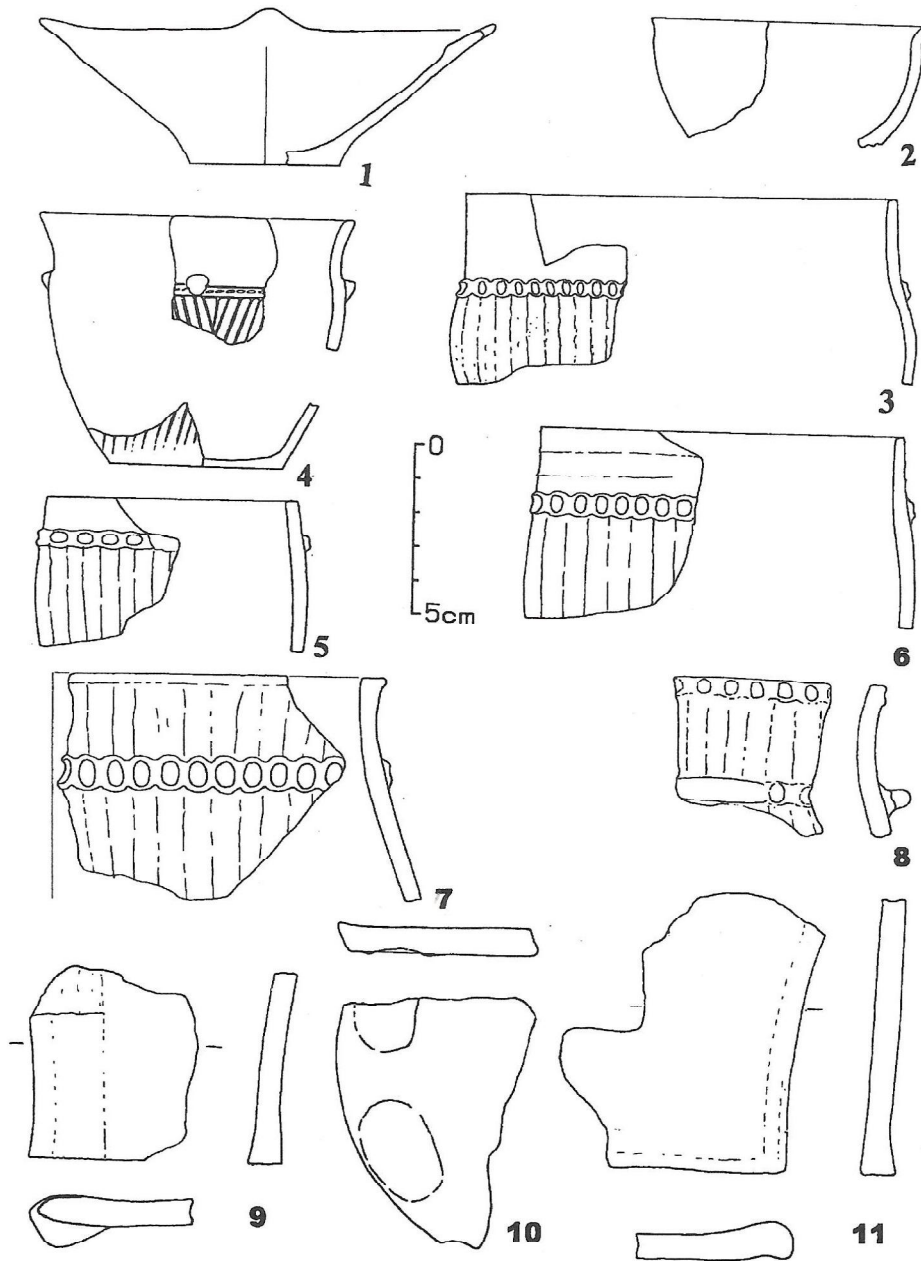
Pre datovanie najstaršieho stredobronzového osídlenia na lokalitách Senica-Sotina a Sládkovičovo-Nové Dieľy sú rozhodujúce bronzové ihlice s terčovitou hlavicou. Obidve patria do skupiny tzv. wetzleinsdorfských ihlíc, ktorých výskyt sa obmedzuje na stupeň BB1. Ihlica zo Sládkovičova (obr. 6: 1) má rad priamych analógií, napríklad v hroboch z Wetzleinsdorfu v Dolnom Rakúsku a na sídlisku v Přítlukách na Morave (Říhový 1979, 26, Taf. 4: 64–67). Ihlica zo Senice (obr. 2: 6) sa od ostatných odlišuje kruhovým prierezom ihly. Keďže sa nezachovala celá, ťažko rozhodnúť, či ide v skupine wetzleinsdorfských ihlíc o výnimočný prípad alebo chýbajúca časť mala

Obr. 3. Sládkovičovo-Nové Diely, vrstva

Obr. 4. Sládkovičovo-Nové Diely, vrstva

Obr. 5. Sládkovičovo-Nové Diely, vrstva

štvorcový či rozetovito profilovaný prierez. Príkladom je spodná časť ihly na exemplári z Pittenu (Říhovsky 1979, 27, Taf. 4: 59). Nakoľko obidve wetzleinsdorfské ihlice nepochádzajú z uzavretých náleзовých celkov, je pre ich kultúrne určenie rozhodujúce, že holi na lokalitách nájdené spolu s keramikou SMK. Pre ich spoľahlivé priradenie k uvedenej kultúre je nemenej dôležitá úplná absencia maďarovského osídlenia v Senici-Sotine, i sídliskového maďarovského materiálu v Sládkovičove-Nových Dieloch.³ Kým nepočítané nádoby a črepy zo Senice ťažko zaradiť do konkrétneho stupňa SMK, v materiáli zo Sládkovičova je zastúpená aj archaická keramika (napríklad nepublikovaný obsah sídliskovej jamy č. 5/66). Je však otázne či patrí do staršieho, alebo až do nasledujúceho stredného stupňa. Prezentovaná keramika SMK z obidvoch lokalít je vyvinutá, s ojedinelými reliktnými maďarovsko-väteřovskej kultúry, napríklad s misami s vodorovne zrezaným okrajom (obr. 3: 11, 13). V Sládkovičove sa popri absolútne prevažujúcej zložke keramiky SMK vyskytli aj tvary a výzdobné prvky charakteristické pre kultúry strednej doby bronzovej v Karpatskej kotline, ako džbán s horizontálnym žliabkovaním hrdla (obr. 3: 2), črepy z amfor z vertikálnymi lištami a orámovanými vypulinami (obr. 4: 4–5) alebo fragmenty vonkajších plášťov pyraunov (obr. 5: 9, 11).

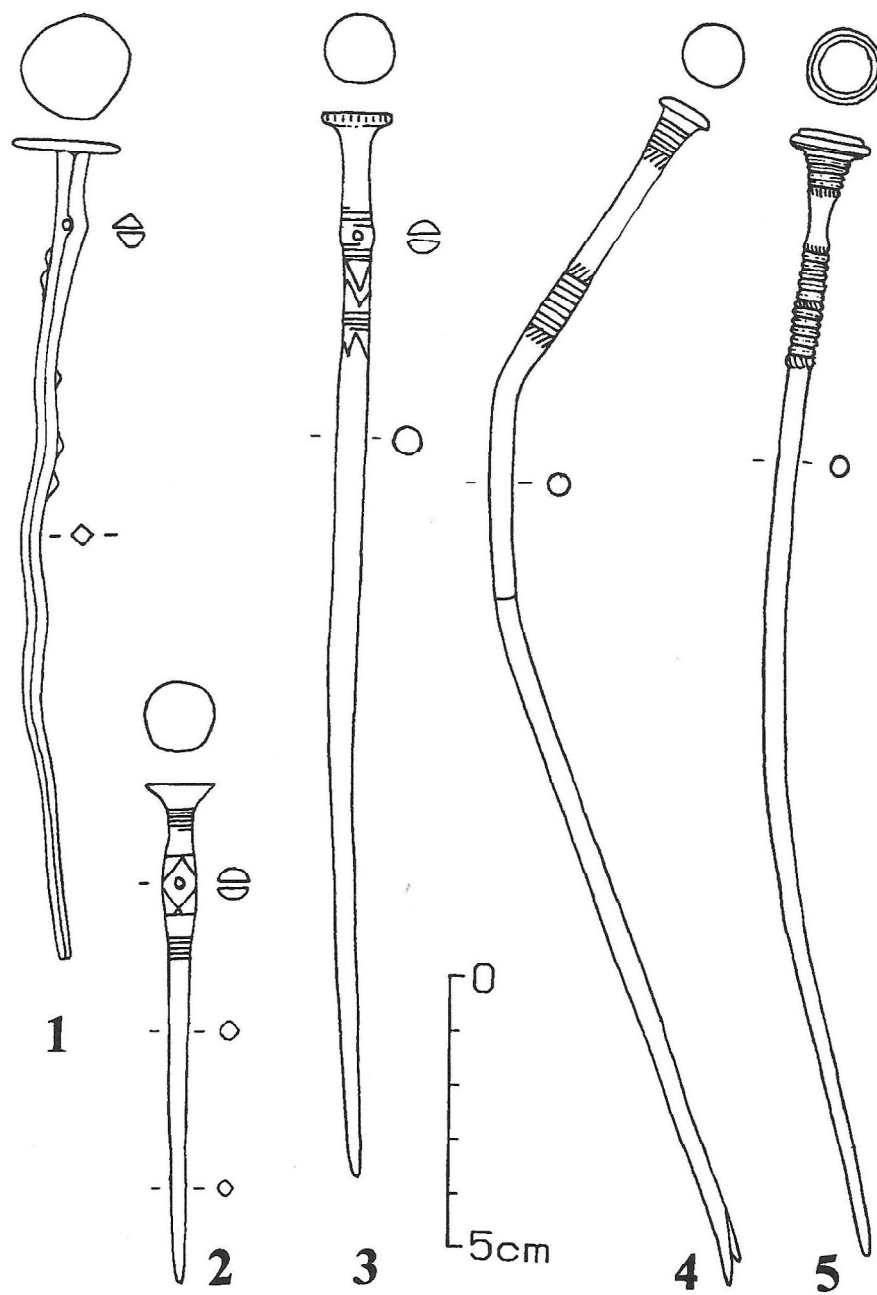
Najstaršie osídlenie SMK na Slovensku môžeme na základe bronzových ihlíc časovo prirovnať k nálezom zo sídliska v Přítlukách a z hrobov v Boroticiach a Pasohlávkach na Morave (Stuchlík 1990, 469). Z rakúskych lokalít ku hrobom z Wetzleinsdorfu i k počiatočnému stupňu pochovávaní na pohrebisku v Pitten (Willvonseder 1937, 409, Abb. 10, Benkovsky-Pivovarová 1985, 93).

Nálezy zo stredného stupňa SMK na Slovensku

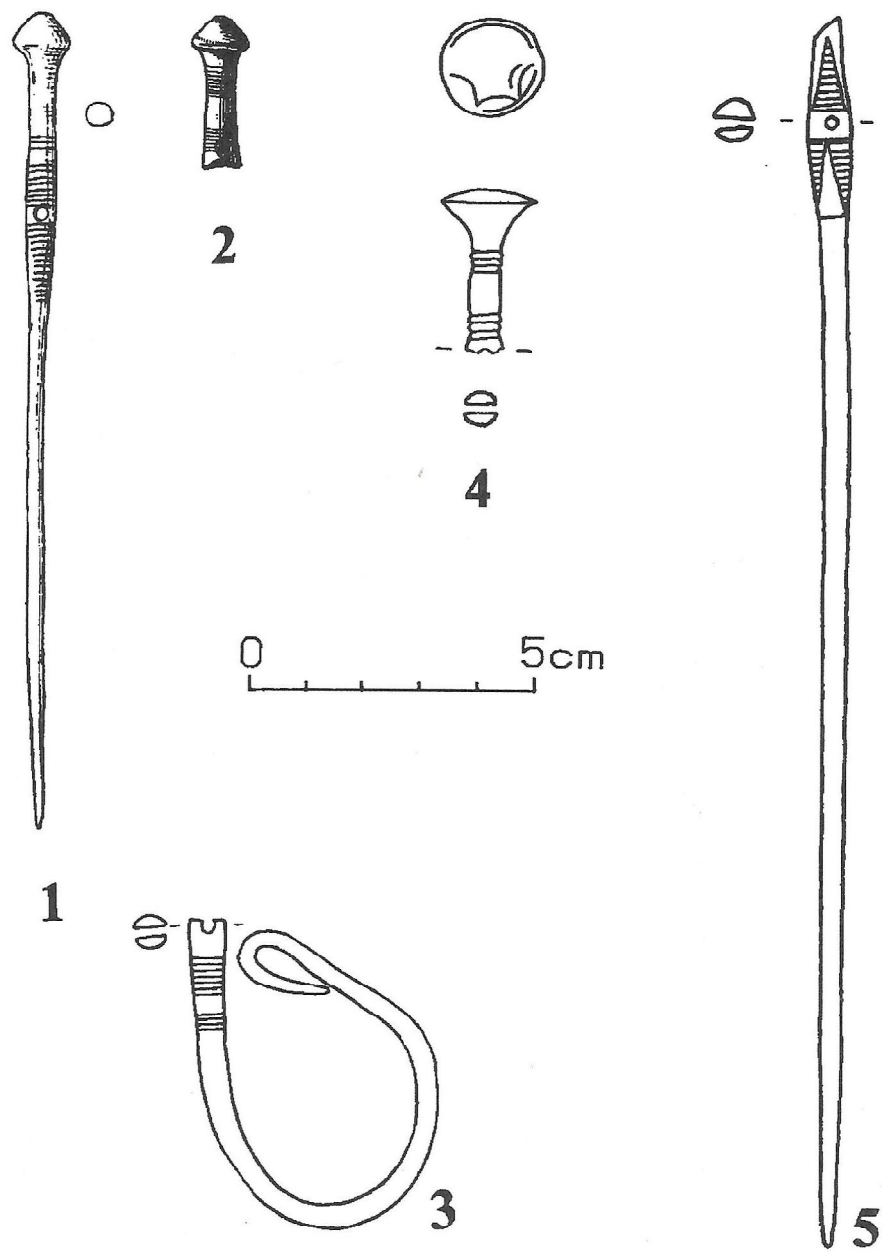
Zo Sládkovičova pochádzajú ďalšie dve ihlice s otvorom v krčku. Kým ihlica s trúbkovitou hlavnicou (obr. 6: 2) má prierez štvorca so zaoblenými hranami, u druhého exempláru je prierez kruhový (obr. 6: 3). U obidvoch sa ihla v mieste prederavenia rozširuje. Ťažisko výskytu ihlíc kruhového prierezu s otvorom v krčku je podľa J. Říhovského v staršom a strednom stupni mohylovej doby, na chronologickej prehľadnej tabuľke ich umiestnil predovšetkým do stredného stupňa (Říhovsky 1979, 31, Taf. 87).

Z ďalších nálezov zo západného Slovenska treba vyzdvihnúť dve ihlice s dvojkónickou hlavnicou a prederavenou ihlou kruhového prierezu z mohyly č. 6/72 (obr. 7: 1) a z neznámej polohy (obr. 7: 2) v Smoleniciach (Dušek 1980, 352; Novotná 1980, 55). Pri výskume dominantnej vyvýšeniny v Plaveckom Podhradí sa v druhej polohe našla spodná časť bronzovej ihlice zlomená v mieste otvoru (obr. 7: 3) (Paulík 1976, 130, Tab. 7: 1). Pretože v súbore keramiky z mladšej doby bronzovej z Pohanskej nie je bezpečne odlišená typická keramika SMK, pokladáme ihlicu za ojedinelý nález. V skalickom múzeu uloženú bronzovú ihlicu (obr. 7: 5) získali podľa dostupných údajov pri skraccovaní „prepichu“ meandra rieky Morava, v katastri obce Malé Leváre. Ihlica patrí ku skupine zdobenej tzv. motívom presýpacích hodín, ktorá je rozšírená hlavne na hornom toku Dunaja. Podľa R. Pirlingovej sú vo Würtembersku charakteristické pre ženský kroj predovšetkým v „druhom stupni strednej doby bronzovej“ (Pirling 1980, 22, 25). Z ojedinelého nálezu ihlice z katastru obce Čataj sa zachovala len horná časť s horizontálne rytou výzdobou krčku (obr. 7: 4). Zlom prebieha v mieste otvoru. Koróziou poškodená hlavica nesie zvyšky výzdoby hviezdicového tvaru.

Ihlice kruhového prierezu s otvorom v krčku sú najcharakteristickejším typom bronzovej industrie stredného stupňa SMK na Slovensku. Pretože sa exempláre navzájom dosť odlišujú predpokladáme, že nie sú súčasné. Pri ihlici z Čataja s hviezdicovitou výzdobou hlavice (obr. 7: 4) a ihlici s trúbkovitou hlavnicou s ihlou s prierezom štvorca so zaoblenými hranami zo Sládkovičova (obr. 6: 2) sa dá predpokladať vzťah k predchádzajúcemu stupňu. Naopak, ďalšia ihlica s otvorom v krčku zo Sládkovičova (obr. 6: 3) má mladší ráz, tvar a výzdoba jej hornej časti prezrádza príbuznosť s ihlicami s pečatidlovou hlavnicou. Ihlice s pečatidlovou hlavnicou sú charakteristické pre mladší stupeň SMK, príslušnosť exemplárov zo Sládkovičova k strednému stupňu však nemôžeme vylúčiť. Tak skoré datovanie bezpečne dokladajú niektoré hrobové celky z pohrebiska Pitten (Benkovsky-Pivovarová 1985, 97).

Obr. 6. Sládkovičovo-Nové Diely, 1, 3-5 vrstva

Obr. 7. 1–2 Smolenice, 3 Plavecké Podhradie, 4 Čataj, 5 Malé Leváre. Mierka: 3–5. 1–2 podľa Dušek 1980, Novotná 1980.

Do stredného stupňa SMK na Slovensku môžu patriť aj niektoré z nálezov zbraní pochádzajúcich často z vodných tokov, ako varianta meča Boiu z Dunaja pri Bratislave a krátky meč s lichobežníkovitým tylom a dvomi nitmi z Váhu pri Vlčanoch. S osídlením územia západného Slovenska nepochybne súvisia aj ďalšie, uložené v maďarských múzeách, ktoré vybagrovali z dna hraničného veľtoku (Kemenczei 1988, 15, 38–39). Bez nálezových okolností sú meče typu Smolenice z Padáňa a Malých Levárov (Novák 1975, 7, 13–14). Ihlice s pečatidlovou hlavicom z hrobu zo Smoleníc i z „komorového hrobu“ v Kesthely však upozorňujú, že výskyt mečov typu Boiu i Smolenice sa neobmedzuje na stredný, ale asi ich používali aj v mladšom stupni mohylovej doby (Sándorfi 1986, 112,I; Hampel 1896, Tábla 134).

Záver

Nositelia SMK sídlili na západnom Slovensku počas jej celého vývoja. Zo staršieho stupňa doby mohylovej (BB1) nepoznáme žiadne hroby. Dôvodom ako to ukazujú sídliskové nálezy zo Senice a Sládkovičova nie je hiát v osídlení, ale už skôr registrovaný neuspokojivý stav výskumu mohylníkov a plochých pohrebísk (Oždáni 1989, 148). Nasledujúci stredný stupeň (BB2-C1) je bezpečne zastúpený na pohrebisku v Smoleniciach a s veľkou pravdepodobnosťou aj v Dunajskej Lužnej (Pichlerová 1976, 14, obr. 9: 1–3). Okrem Senice-Sotiny a Sládkovičova-Nových Dielov patria do prvých dvoch stupňov SMK na Slovensku sídliská v Bratislave a vo Veľkom Mederi (Bartík – Egyházy-Jurovská 1998, 33,52).

Pokračujúci vývoj SMK v mladšom a neskorom stupni je reprezentatívne zastúpený na mohylníku v Smoleniciach a na sídlisku vo Veselom. Jej doznievanie v mohylovo-velatickom stupni na žiarovom pohrebisku v Zohore-Novej štrkovi (Studeníková 1978, 14, obr. 11).

Datovanie nálezov z prvých dvoch lokalít SMK do staršieho mohylového stupňa oprávňuje k otvoreniu diskusie, či západná časť Slovenska tvorí spolu s južnou Moravou súčasť jej kryštalizačného jadra alebo patrí do oblasti kde sa uvedená kultúra rozšírila až rozvinutá. Vyššie publikované nálezy zo Senice a Sládkovičova otázkou kontinuity či diskontinuity zatiaľ nezodpovedajú. Bronzové ihlice, ktoré bezpečne patria na začiatok strednej doby bronzovej sa našli síce spolu s keramikou SMK, nie však v uzavretých nálezových celkoch. Pre posúdenie vzťahu k staršiemu maďarovskému (maďarovsky-väteřovskému) osídleniu je ale rozhodujúca presne datovaná keramika, predovšetkým z hľadiska podielu reliktoz z predchádzajúcej kultúry. Zatiaľ, aj bez podloženia jednoznačne interpretovateľnými nálezmi, predpokladáme, že k regiónu kde sa SMK pretransformovala z väteřovskej kultúry patrí okrem južnej Moravy aj priľahlé územie Slovenska, ktoré oddeľuje od Karpatskej kotliny horský chrbát Malých a Bielych Karpát. Vedie nás k tomu tiež geografické hľadisko. Od Senice a Unína je najbližšia staromohylová juhomoravská lokalita (Sudoměřice) vzdialená menej ako 15 kilometrov. Zatiaľ ostáva otvorená otázka podielu tzv. „Vážskej skupiny“ maďarovskej kultúry, ktorej materiálna náplň je s väteřovskou kultúrou z väčšej časti identická.

Doložené osídlenie zo staršieho stupňa SMK dopĺňa pestrý kultúrny obraz západného Slovenska na počiatku strednej doby bronzovej. V stupni BB1 treba počítať v priestore medzi Malými a Bielymi Karpátmi a tokom rieky Váh s prežívajúcou maďarovskou kultúrou. Tiež charakteristické nálezy označované ako skupina Dolný Peter, zasahujú na uvedené územie. Ich najlepšie rozpoznateľnú zložku tvorí keramika s výzdobou „Litzen“, sprevádzaná nádobami maďarovskej, otomansko-füzesabonskej, severopanónskej a bližšie nedefinovanej mohylovej kultúry. Okrem početných povrchových nálezov črepov s výzdobou odtlačenými šnúrami (Oždáni 1998, 52, Abb. 1), je závažným dokladom preniknutia skupiny Dolný Peter na západ od toku rieky Váh nepublikovaný nález z lokality Trnava-Horné Pole. Sídlisková jama obsahovala črepy s výzdobou Litzen, spolu s nádobami otomansko-füzesabonskej a severopanónskej kultúry.⁴ Heterogénna skupina Dolný Peter mohla zohrať pri formovaní SMK veľmi dôležitú úlohu. V jej náplni sa koncentrujú „juhovýchodné vplyvy“, s podielom ktorých sa pri úvahách o genéze SMK vždy počíta (Benkovsky-Pivovarová 1976, 347, Stuchlík 1990, 475). Práve na keramike skupiny Dolný Peter nájdeme výzdobné prvky (viacnásobne orámované vypnuliny, hrotité vypnuliny, hrotité výčnelky na okrajoch mis, jamkový vzor, pšeničný vpich), ktoré sa

v kultúrnom okruhu Maďarovce – Věteřov – Böhheimkirchen na konci staršej doby bronzovej v takom prevedení nevyskytujú a preto ich nemohla vznikajúca SMK zdediť.

Úlohou budúceho výskumu na západnom Slovensku bude spresnenie poznatkov o územnom a chronologickom postavení SMK, skupiny Dolný Peter a maďarovskej kultúry s cieľom sledovania ich vzniku, pretransformovania sa alebo dozievania v priebehu stupňa BB1.

POZNÁMKY

- ¹ Za informácie a poskytnutie nálezov ďakujem V. Drahošovej zo Záhorského múzea v Skalici.
- ² Za sprístupnenie dokumentácie a informácie o výskume ďakujem J. Vladárovi a T. Kolníkovi z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Za poskytnutie nálezov som poďačný L. Popluhárovi a vedeniu Vlastivedného múzea v Galante.
- ³ Osídlenie lokality a okolia je už viac rokov overované povrchovými zbermi R. Čambala, pracovníka SNM-AM.
- ⁴ Nálezy z výskumu v roku 1999 sú uložené v SNM-Archeologickom múzeu.

LITERATÚRA

- BARTÍK, J. 1996: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry vo Veselom. (Siedlung der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Veselé) SIA 44, s. 189–252.
- BARTÍK, J. – EGYHÁZY-JUROVSKÁ, B. 1998: Sídliisko stredodunajskej mohylovej kultúry v Bratislave-Mlynskej doline (Die Siedlung der mitteldanubischen Hügelgräberkultur in Bratislava-Mlynská dolina). Zborník SNM 92, Archeológia 8, s. 33–58.
- BENKOVSKÁ-PIVOVAROVÁ, Z. 1972: Die Anfänge der Lausitzer Kultur in der Slowakei im Lichte der Grabfunde aus Martin. SIA 20, s. 253–312.
- BENKOVSKÝ-PIVOVAROVÁ, Z. 1976: Zur Enddatierung des Kulturkreises Maďarovce – Věteřov – Böhheimkirchen. Germania 54, s. 342–359.
- BENKOVSKÁ-PIVOVAROVÁ, Z. 1984: K otázke datovania kultúrneho postavenia kosákovitých ihlíc na Slovensku. In: Zborník prác Ľudmily Kraskovskej, s. 3–38.
- BENKOVSKÝ-PIVOVAROVÁ, Z. 1985: Das Bronzeinventar des mittelbronzezeitlichen Gräberfeldes von Pitten, Niederösterreich. MPK 21–22, s. 23–105.
- DUŠEK, M. 1980: Pohrebisko ľudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniciach. SIA 28, s. 341–382.
- EISNER, J. 1940: Ein Warenlager eines Töpfers aus der mittleren Bronzezeit im slowakischen Marchgebiete. WPZ, 27, s. 17–180.
- FURMÁNEK, V. – VELIAČIK, L. 1980: Doba bronzová. SIA. 28, s. 159–154.
- FURMÁNEK, V. – VELIAČIK, L. – VLADÁR, J. 1999: Die Bronzezeit im slowakischen Raum. Rahden/Westf.
- GAŠAI, D. 1975: Stredodunajská mohylová kultúra na Slovensku. (Diplomová práca. Katedra všeobecných dejín a archeológie FFUK. Bratislava. Nепublikovaná.
- HAMPEL, J. 1896: A bronzkor emlékei Magyarhonban III. Budapest.
- HÄNSEL, B. 1968: Beiträge zur Chronologie der mittleren Bronzezeit im Karpatenbecken. Bonn.
- KEMENCZEL, T. 1988: Die Schwerter in Ungarn I. PBF IV-6. München.
- LICHARDUS, J. – Vladár, J. 1998: Frühe und mittlere Bronzezeit in der Südwestslowakei. Forschungsbeitrag von Anton Točík (Rückblick und Ausblick). SIA 45, s. 221–352.
- NOVÁK, P. 1975: Die Schwerter in der Tschechoslowakei I. PBF IV–4 München.
- NOVOTNÁ, M. 1980: Die Nadeln in der Slowakei. PBF XIII,6 München.
- NOVOTNÁ, M. 1998: Zur Mobilität in der Bronzezeit. Sborník FFBU M2, 1997, s. 169–179.
- NOVOTNÁ, M. 1999: Beiträge zur Besiedlung der Mitteldanubischen Hügelgräberkultur in der Slowakei. In: Aktuelle Probleme der Erforschung der Frühbronzezeit in Böhmen und Mähren und in der Slowakei, Nitra, s. 241–249.
- OŽDÁNI, O. 1980: Význam mohylových kultúr pre sociálno-ekonomický rozvoj Slovenska v dobe bronzovej. Diel II, súpis materiálu. (Nepublikovaná časť rukopisu kandidátskej dizertácie).
- OŽDÁNI, O. 1989: K súčasnému stavu výskumu mohylových kultúr na juhozápadnom Slovensku. AR 61, s. 143–151.
- OŽDÁNI, O. 1998: Einige Anmerkungen zum Vorkommen der „Litzen“ – Verzierung im Milieu der Otomani-Kultur und ihr chronologischer Aspekt. Východoslovenský pravek 5, s. 51–58.
- PAULÍK, J. 1972: Velatická kultúra na Slovensku. Zprávy československé společnosti archeologické při Čs. akademii věd XIV.
- PAULÍK, J. 1976: Keltské hradisko Pohanská v Plaveckom Podhradí. Bratislava.
- PICHLEROVÁ, M. 1956: Stredná doba bronzová na juhozápadnom Slovensku. Diplomová práca. Katedra všeobecných dejín a archeológie FFUK. Bratislava. Nепublikovaná.

- PICHLEROVÁ, M. 1966: Hromadný nález keramiky z Kopčian, okr. Skalica. Zborník SNM 60, História 6, s. 57–70.
- PICHLEROVÁ, M. 1976: Pohrebisko stredodunajskej mohylovej kultúry a iné nálezy z Dunajskej Lužnej, okres Bratislava-vidiek. Zborník SNM 70, História 16, s. 5–29.
- PIRLING, R. 1980: Die mittlere Bronzezeit auf der Schwäbischen Alb. PBF XX-3 München.
- PITTIONI, R. 1954: Urgeschichte Österreichischen Raumes. Wien.
- PLACHÁ, V. – Furmánek, V. 1975: Nálezy stredodunajskej mohylovej kultúry na Devíne. Bratislava 8-9, s. 55–67.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1979: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet PBF XIII-5 München.
- ŘÍHOVSKÝ, J. 1982: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. Brno.
- SÁNDORFI, N. 1896: Szomolányi ásatások (Pozsony M.) AÉ 16, s. 109–118.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1978: Nálezy z doby bronzovej v Zohore, okres Bratislava-vidiek. Zborník SNM 72, História 18, s. 9–40.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1981: Záchraný výskum na Zámčisku v Uníne. AVANS za rok 1980, s. 278–279.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1982: Výskum v Uníne v roku 1981. AVANS za rok 1981, s. 270–272.
- STUDENÍKOVÁ, E. 1983: Tretia výskumná sezóna na Zámčisku v Uníne. AVANS za rok 1982, s. 233–234.
- STUHLÍK, S. 1990: Die Entstehung der Hügelgräberkultur in Mähren und ihre Entwicklung. Beiträge zur mitteleuropäischen Bronzezeit. Berlin – Nitra, s. 469–481.
- TOČÍK, A. 1976: Nálezové správy. Uložené v Archeologickom ústave SAV v Nitre pod číslami 7427/75, 7601/76. Nепublikované
- TOČÍK, A. 1978: Staršia a stredná doba bronzová. In: Slovensko dejiny. Bratislava, s. 51–79.
- TOČÍK, A. 1979: Výčapy –Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra.
- TOČÍK, A. – Vladár, J. 1971: Prehľad bádania v problematike vývoja Slovenska v dobe bronzovej. SIA 19, s. 365–422.
- VLADÁR, J. 1969: Prvé nálezy keramiky kultúry zvoncovitých pohárov na Slovensku. SIA 17, s. 97–118.
- WILLVONSEDER, K. 1937: Die mittlere Bronzezeit in Österreich. Wien – Leipzig.

DIE ANFÄNGE DER MITTELDANUBISCHEN HÜGELGRÄBERKULTUR IN DER SLOWAKEI

JURAJ BARTÍK

Zusammenfassung

In der bisherigen Forschungsgeschichte finden wir in der Slowakei zwei Versuche die Funde der Mitteldanubischen Hügelgräberkultur (weiter MHK) vertikal zu teilen:

– In eine ältere Stufe, bekannt aus der Siedlung in Veselé, und eine jüngere aus den Hügelgräberfeldern in Buková und Smolenice, sowie aus dem Keramikdepot von Zohor, wurden die Funde von A. Točík und J. Vladár aufgegliedert (Točík – Vladár 1971, 397, Točík 1978, 77).

– Bei der Behandlung Bronzenadeln hat M. Novotná die Entwicklung der MHK in der Slowakei in die Stufen Smolenice, Maisbirbaum-Zohor und Blučina-Kopčany aufgeteilt (Novotná 1980, 6–7, Abb. 1).

J. Říhovský hat die Hügelgräberzeit in mitteldanubischen Kulturkreis in 5 Stufen gegliedert: –Ältere (Mistelbach-Regelsbrunn), –Mittlere (Pitten-Sieding), –Jüngere (Maisbirbaum-Zohor), –Späte (Strachotín-Velké Hostěradky) und –Hügelgräber-Velaticer Übergangstufe (Blučina-Kopčany) (Říhovský 1979, 4, 1982, 13, 89).

Das Hügelgräberfeld von Buková wurde noch nicht publiziert, die Funde aus Smolenice, Veselé, Zohor und Kopčany gehören in den Zeitabschnitt von der Mittleren bis zur Hügelgräber-Velaticer Übergangstufe. Die bisherigen oben erwähnten Vorschläge einer vertikalen Einteilung der MHK Funde von A. Točík, J. Vladár und M. Novotná schließen also die vorangehenden älteren Hügelgräberzeitstufe nicht ein.

Der unzufriedenstellende Stand der Erkenntnisse hat sich in einer zweierlei Stellung zur Lösung der Frage nach den Anfängen der MHK in der Slowakei widerspiegelt:

- Bei einer kritischen Auswertung des erreichbaren Materials haben die Archäologen meistens festgestellt, daß die ältesten Funde der MHK in der Slowakei ausbleiben (Pichlerová 1956, 78, Gašaj 1975, 62, Oždáni 1989, 145). Eine skeptische Ansicht über die Existenz einer Älteren Stufe hat ihre Stütze auch im Überleben der Maďarovce-Kultur in die mittlere Bronzezeit gefunden. Da noch in der Stufe BB1 ihre Träger westlich des Flusses Váh siedelten, war eine selbständige Existenz von MHK auf gleichem Gebiet und in derselben Zeit nicht wahrscheinlich.
- Einer anderen Vorgehensweise begegnen wir in zusammenfassenden Studien. Aus dem Forschungsstand in Österreich und Mähren ausgehend, rechnet man mit der MHK in der Slowakei theoretisch bereits in der ältesten Stufe der mittleren Bronzezeit (Furmánek – Veliačik 1980, 166, Furmánek – Veliačik – Vladár 1999, 62).

Neue datierbare Funde

Für eine Identifikation von Funden aus der älteren Phase der MHK in der Westslowakei sind die Fundgruppen aus zwei Siedlungsorten wichtig:

Senica (Kr. Senica)

Aus einer Baugrube hat MUDr. A. Nečas 5 Gefäße (Tassen, Schüssel), 4 Scherben (Amphore, Schüssel, Topf, Vorratstopf) und eine Bronzenadel gerettet (Abb. 2).

Sládkovičovo (Kr. Galanta)

In den Jahren 1966 und 1967 verlief eine Rettungsgrabung in der Flur „Nové Diely“. Die MHK Funde stammen aus Siedlungsobjekten und aus der Kulturschicht. Die Schicht beinhaltete mehr als 800 dickwandige sowie dünnwandige Scherben aus mehreren Phasen der MHK (Abb. 3–5), und auch eine Gruppe von Bronzenadeln (Abb. 6).

Funde aus der Älteren Stufe der MHK in der Slowakei

Für die Datierung der ältesten mittelbronzezeitlichen Besiedlung der Fundorte Senica-Sotina und Sládkovičovo-Nové Diely sind die bronzenen Lochhalsnadeln mit flachen Scheibenkopf wichtig (Abb. 2: 6, 6: 1). Beide gehören in die Gruppe der Nadeln sog. Typ Wetzleinsdorf, deren Vorkommen auf die ältere Hügelgräberzeit begrenzt ist (Říhovský 1979, 28). Die beide Nadeln stammen aus keinen geschlossenen Funden, für ihre kulturelle Stellung ist maßgebend, daß sie an den Fundorten zusammen mit der Keramik der MHK gefunden wurden. Nicht weniger wichtig für ihre kulturelle Eingliederung ist die völlige Abwesenheit der Maďarovcer Besiedlung in Senica-Sotina, sowie des Maďarovcer Siedlungsfunden in Sládkovičovo-Nové Diely. Während die wenigen Gefäße und Scherben aus Senica nur problematisch in irgendeine Stufe der MHK einzusetzen sind, im Material aus Sládkovičovo ist auch archaische Keramik vertreten. Es ist jedoch fraglich, ob diese zu der älteren oder erst zu der mittleren Stufe angehört. Die präsentierte MHK-Keramik aus beiden Fundstellen ist vollentwickelt, nur einige vereinzelte Relikten der Maďarovce-Věteřov-Kultur, z.B. Schüsseln mit flachem Rand (Abb. 3: 11, 13) sind vertreten. In Sládkovičovo kamen neben dem überwiegenden Bestandteil der MHK-Keramik auch Formen und Verzierungs-elemente vor, die für die mittelbronzezeitlichen Kulturen des Karpatenbeckens typisch sind, wie z.B. der Krug mit horizontal kanneliertem Hals (Abb. 3: 2) oder die Amphorenbruchstücke mit Vertikalleisten und Buckeln versehen (Abb. 4: 4–5).

Die älteste nachgewiesene Besiedlung der MHK in der Slowakei kann auf Grund der Nadeln Typ Wetzleinsdorf mit den Funden aus der Siedlung von Pítluky und den Gräbern von Borotice und Pasohlávky in Mähren, von den österreichischen Fundstellen mit den Gräbern von Wetzleinsdorf sowie mit der ältesten Bestattungsphase des Gräberfeldes in Pitten zeitlich parallelisiert werden (Stuchlík 1990, 469, Willvonseder 1937, 409, Abb. 10, Benkovsky-Pivovarová 1985, 93).

Funde aus der Mittleren Stufe der MHK in der Slowakei

Aus Sládkovičovo stammen zwei weitere Lochhalsnadeln. Während die Nadel mit trompetenförmigem Kopf einen quadratischen Schaftquerschnitt mit abgerundeten Kanten besitzt (Abb. 6: 2), bei dem zweiten Stück ist der Querschnitt rund (Abb. 6: 3). Der Hals von beiden Exemplaren ist an der Stelle der Durchlochung verdickt. Von den verwandten Funden aus der Westslowakei sind zwei Lochhalsnadeln mit doppelkonischem Kopf und rundem Schaftquerschnitt hervorzuheben. Sie stammen aus dem Hügelgrab Nr.6/72 (Abb. 7: 1) und aus einer unbekanntem Fundstelle (Abb. 7: 2) in Smolenice (Dušek 1980, 352, Novotná 1980, 55). Weitere Exemplare stammen aus Malé Leváre (Abb. 7: 5), Čataj (Abb. 7: 4) und Plavecké Podhradie (Abb. 7: 3).

Die Lochhalsnadeln mit rundem Schaftquerschnitt stellen wahrscheinlich die Leitformen von Bronzeindustrie der Mittleren Stufe MHK in der Slowakei dar. Da die einzelnen Exemplare voneinander ziemlich abweichend sind, nehmen wir an, daß sie nicht völlig zeitgleich sind. Bei der Nadel von Čataj mit sternartiger Kopfverzierung (Abb. 7: 4) und der Nadel von Sládkovičovo mit trompetenförmigem Kopf (Abb. 6: 2) kann man eine Beziehung zur vorangehenden Stufe vermuten. Eine andere Lochhalsnadel aus Sládkovičovo ist von jüngerem Gepräge, die Form und Verzierung ihres Oberteils (Abb. 6: 3) weist auf eine Verwandtschaft mit den Petschaftkopfnadeln hin.

Schlußfolgerung

Die MHK-Träger besiedelten die Westslowakei während der gesamten Entwicklung dieser Kultur. Aus der Älteren Stufe der Hügelgräberzeit sind uns keine MHK Gräber, lediglich Siedlungsfunde aus Senica und Sládkovičovo bekannt. Die folgende Mittlere Stufe ist auf dem Gräberfeld von Smolenice und mit größter Wahrscheinlichkeit auch in Dunajská Lužná vertreten (Pichlerová 1976, 14, obr. 9: 1–3). Neben Senica und Sládkovičovo, gehören sowohl die MHK Siedlungen in Bratislava und Veľký Meder zu den ersten zwei Stufen (Bartík – Egyházy-Jurovská 1998, 33, 52). Die Weiterentwicklung der MHK in ihrer jüngeren und späten Stufe ist auf dem Hügelgräberfeld von Smolenice und in der Siedlung von Veselý, der Ausklang dieser Kultur in der Hügelgräber-Velatices Übergangstufe dann auf dem Brandgräberfeld in Zohor-Nová štrkovňa repräsentativ vertreten (Bartík 1996, 189, Dušek 1980, 341, Studenková 1978, 14, Obr. 11).

Die Datierung der Funde aus zwei Fundorten MHK in die Ältere Hügelgräberzeitstufe berechtigt die Frage zu stellen, ob der westliche Teil der Slowakei zusammen mit Südmähren einen Bestandteil ihres Entstehungszentrums bildet, oder ob er zu einem Gebiet gehört, wo die Kultur bereits vollentwickelt verbreitet wurde. Oben erwähnte Funde lösen die Frage der Kontinuität nicht. Die Bronzenadeln, welche an den Anfang der Mittelbronzezeit gehören, wurden zwar zusammen mit der MHK-Keramik gefunden, jedoch in keinen geschlossenen Funden. Für die Beurteilung einer Beziehung zur älteren Mad'arovce-Besiedlung ist die präzise datierte Keramik entscheidend, vor allem aus der Sicht der Bewertung eines Anteils von Relikten der vorangehenden Kultur. Wir nehmen an, zu der Region, wo die MHK aus der Mad'arovce-Věteřov-Kultur transformierte, gehört neben Südmähren auch das anliegende Gebiet der Slowakei, das durch den Bergkamm der Klein- und Weißkarpaten vom Karpatenbecken abgetrennt wird. Wir sind dabei auch von geographischen Aspekten motiviert. Von Senica und Unín ist die nächste althügelgräberzeitliche Fundstelle in Südmähren (Sudoměřice) weniger als 15 km entfernt.

Die festgestellte Besiedlung innerhalb der älteren Stufe der MHK ergänzt das bunte Kulturbild am Anfang der mittleren Bronzezeit. In der Älteren Hügelgräberzeit (Stufe BB1) muß im Raum zwischen den Klein- und Weißkarpaten und dem Fluß Váh mit einer überlebenden Mad'arovce-Kultur gerechnet werden. Auch die charakteristischen Funde, die als die Dolný Peter-Gruppe bezeichnet sind (Novotná 1998, 169) greifen in dieses Gebiet ein. Ihren am besten erkennbaren Bestandteil stellt die Keramik mit Litzenverzierung dar, begleitet von den Gefäßen der Mad'arovce- und Otomani-Füzesabony-Kultur, der Transdanubischen Kultur mit inkrustierter Keramik und einer nicht näher definierten Hügelgräberkultur. Neben zahlreichen Oberflächenfunden von Scherben mit Schnur-

abdruckverzierung (Ozdáni 1998, 52, Abb. 1) ist ein unpublizierter Fund aus der Fundstelle Trnava-Horné Pole als ein triftiger Beleg der Durchdringung der Dolný Peter-Gruppe westwärts des Flusses Váh anzusehen. Eine Siedlungsgrube enthielt Scherben mit Litzenverzierung, Scherben der Transdanubischen Kultur mit inkrustierter Keramik zusammen mit Gefäßen der Otomani-Füzesabony- Kultur. Die heterogene Dolný Peter-Gruppe hätte bei der Gestaltung der MHK eine wichtige Rolle spielen können. In ihrem Inhalt sind die „südöstlichen Einflüsse“, konzentriert, mit deren Beteiligung an der Gestaltung der selbständigen MHK stets gerechnet wird. Auf der Keramik der Dolný Peter-Gruppe finden wir Zierelemente (Hofbuckel, Dellenmuster, Kornstichverzierung), die in der Maďarovce-Věteřov-Kultur am Ende der Älteren Bronzezeit fehlen und deswegen konnte sie die entstehende MHK von ihr nicht übernehmen. Die Aufgabe der folgenden Forschung auf dem Gebiet Westslowakei besteht in der Präzisierung einer territorialen und chronologischen Stellung der MHK, der Dolný Peter-Gruppe und der Maďarovce-Kultur im Sinne des Verfolgens deren Entstehung, Transformation und Ausklang im Laufe der Älteren Hügelgräberzeit.